

ГЕНДЕРНА ПРОСВІТА ВЧИТЕЛІВ
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА
ПЕРЕДУМОВА ВПРОВАДЖЕННЯ
ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ У ФІЗИЧНОМУ
ВИХОВАННІ ШКОЛЯРІВ

Круцевич Тетяна, Марченко Оксана

Національний університет фізичного виховання і спорту України

DOI: 10.32540/2071-1476-2019-4-149

Annotation

The aim of the research. In the article the theoretical analysis of literature sources of the implementation problems of the gender approach were considered. It was theoretically argued that one of the most important pedagogical prerequisite of the implementation of the gender approach is the education of the teachers in the sphere of the physical culture.

The forms and the methods of the realization gender education for teachers of physical culture were identified.

Hypothesis of the article as follows, the gender education of the general educational schools' teachers is one in the methods of improving the physical education lessons effectiveness on the road to realization the gender approach in the physical educational sphere.

The aim of the article is the definition of the gender competency of the teachers in the physical culture sphere and vocational education.

Methods. Analysis, synthesis, systematization of scientific literature data, sociological and psycho-diagnostic methods, method of expert evaluation, generally accepted methods of mathematic statistic.

Results. The basic theoretical aspects and the preconditions of the gender approach implementation in pupils' physical education are presented in the research. It was defined that the current state of the development of the gender approach issue in the professional field is controversial and sometimes is opposite.

The analysis of the received results of the research demonstrates that the gender approach in the physical education of the pupils is not really common in the general educational schools of our country. The gender awareness of the teachers in the physical educational sphere is on the low level.

In order to improve the gender awareness of the teachers in the physical education sphere it was developed and suggested for practical usage the methodological recommendations for the teachers of physical culture «The peculiarities of the implementation of the gender approach in pupils' physical education».

Conclusions. It was further developed some positions about the meaning of the gender education for the teachers of physical culture in the sphere of improving the professional competence. In particular the awareness of the gender as a complex of biological, somatic, socio-cultural, and behavioral characteristics of the individual were considered in order to establish harmonious conditions for displaying physical pupils' abilities in the process of physical education. The results showed us the necessity of improving the level of the gender education for the teachers of the physical culture. The examination of the work experience of the teachers which were taking part in the expert assessment showed us that they have a strong desire to practically use the gender knowledge which were gained.

Key words: physical education, gender approach, teaches of physical education.

Анотація

Вступ і мета дослідження. У представленій статті проведено теоретичний аналіз літературних джерел з проблеми впровадження гендерного підходу у фізичному вихованні школярів. Теоретично обґрунтовано, що однією з головних організаційно-педагогічних передумов упровадження гендерного підходу у фізичному вихованні школярів є гендерна просвіта вчителів фізичної культури. Визначено форми і методи щодо реалізації завдань гендерної просвіти вчителів фізичної культури.

Вищевикладене окреслює мету статті – визначення гендерної компетентності вчителів фізичної культури та їхньої професійної підготовленості до реалізації гендерного підходу у фізичному вихованні школярів.

Гіпотеза дослідження полягає у тому, що гендерна просвіта вчителів фізичної культури ЗЗСО щодо реалізації гендерного підходу у фізичному вихованні є одним із засобів підвищення ефективності занять з фізичного виховання школярів.

Матеріал і методи: аналіз, узагальнення та систематизація даних науково-методичної літератури; соціологічні (анкетування, опитування); метод експертної оцінки (опитування за допомогою експертного листа), загальноприйняті методи математичної статистики

Результати: викладено основні теоретичні аспекти та передумови впровадження гендерного підходу у фізичному вихованні школярів. Визначено, що сучасний стан розробленості питання гендерного підходу у вихованні, освіті, професійній діяльності є вкрай суперечливим та в деяких випадках – протилежним. Аналіз одержаних результатів проведеного дослідження свідчить, що гендерний підхід у фізичному вихованні школярів досі не набув належного поширення у ЗЗСО нашої держави, обізнаність вчителів фізичної культури щодо гендерної складової в різних галузях знань знаходиться на низькому рівні.

З метою підвищення обізнаності вчителів фізичної культури з гендерними нормами сучасності та надання можливості порівняти їх з традиційними соціокультурними нормами, розроблено та запропоновано до практичного використання методичні рекомендації для вчителів фізичної культури «Особливості впровадження гендерного підходу у фізичному вихованні школярів».

Висновки. Дістали подальшого розвитку положення щодо значення гендерної просвіти вчителів фізичної культури у сфері вдосконалення професійної компетентності для підвищення результативності їхньої діяльності, зокрема розуміння гендеру як комплексу біологічних, соматичних, соціокультурних та поведінкових характеристик особистості для створення адекватних умов щодо прояву фізичних здібностей школярів у процесі фізичного виховання. Результати проведеної експертної оцінки засвідчили доцільність і необхідність підвищення рівня знань вчителів фізичної культури з питань гендеру. Вивчення досвіду роботи вчителів, залучених до експертної оцінки, виявило, що вони мають бажання здобути знання активно використовувати у практичній діяльності.

Ключові слова: фізичне виховання, гендерний підхід, школярі, вчителі фізичної культури.

Аннотация

Введение и цель исследования. В представленной статье проведен теоретический анализ литературных источников по проблеме внедрения гендерного подхода в физическом воспитании школьников. Теоретически обосновано, что одной из главных организационно-педагогических предпосылок внедрения гендерного подхода в физическом воспитании школьников является гендерная составляющая просветительства учителей физической культуры. Определены формы и методы по реализации задач гендерного просвещения учителей физической культуры.

Вышеизложенное определяет цель статьи – определение гендерной компетентности учителей физической культуры, а также уровня их профессиональной подготовленности к реализации гендерного подхода в физическом воспитании школьников

Материал и методы: анализ, обобщение и систематизация данных научно-методической литературы; социологические (анкетирование, опросы), методы математической статистики.

Результаты: изложены основные теоретические аспекты и предпосылки внедрения гендерного подхода в физическом воспитании школьников. Определено, что современное состояние разработанности вопроса гендерного подхода в воспитании, образовании, профессиональной деятельности является крайне противоречивым и в некоторых случаях – противоположным. Анализ полученных результатов проведенного исследования свидетельствует, что гендерный подход в физическом воспитании школьников до сих пор не получил должного распространения в ЗЗСО нашего государства, осведомленность учителей физической культуры в вопросах гендерной составляющей в различных областях знаний находится на низком уровне.

Выводы. Получили дальнейшее развитие положения о значении гендерной просвещения учителей физической культуры в сфере совершенствования профессиональной компетентности для повышения резуль-

тативности их деятельности, в частности понимание гендера как комплекса биологических, соматических, социокультурных и поведенческих характеристик личности для создания адекватных условий для проявления физических способностей школьников в процессе физического воспитания. Результаты проведенной экспертной оценки показали целесообразность и необходимость повышения уровня знаний учителей физической культуры по вопросам гендера, изучение опыта работы учителей, привлеченных к экспертной оценке, показало, что они хотят полученные знания активно использовать в практической деятельности.

Ключевые слова: физическое воспитание, гендерный подход, школьники, учителя физической культуры

Вступ. На нинішньому етапі розвитку суспільства принципово нова політика України спрямована на входження нашої держави до європейської співдружності. Інтеграційні та економічні процеси створюють передумови для формування ефективної концепції освіти, що зумовлено потребами практики та вдосконаленням вітчизняної педагогічної освіти стосовно її відповідності вимогам Європейського освітнього простору. Україна вже тривалий час рухається у напрямі забезпечення в суспільстві рівних прав і можливостей громадян. Це стало невід'ємною складовою національних зобов'язань, відображених, зокрема, у Законі «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків» (2018) [4]. Вітчизняний освітній простір вимагає такої наукової парадигми теоретичних пошуків, яка б могла збалансувати гендерну дискримінацію і асиметрію в педагогічному соціумі та досліджувати дійсність із позицій толерантності, гармонізації статево-рольової взаємодії.

Вчені слушно зауважують, що важливість гендерного виховання обумовлюється низкою об'єктивних чинників, основними з яких є: реальні трансформації гендерних стосунків у сучасному українському суспільстві; злам традиційної системи поляризації жіночих і чоловічих соціальних ролей, їхнє зближення, переосмислення ролі та місця жінки у різних сферах суспільної діяльності; необхідність вивчення основ гендерних знань

у системі освіти (Л.О. Смоляр, 2004; С.Т. Вихор, 2005; О.С. Цокур, 2005; М.М. Куїнджі, 2012; В.П. Кравець, 2013, О. Луценко, 2013; Т. Дороніна, 2015; Н.М. Оніщенко, 2018 та ін.) [2, 7, 10]. Проте впровадження гендерного підходу щодо формування особистості в процесі навчання в загальноосвітньому навчальному закладі лімітується низкою чинників. Зокрема, як показує вивчення практичного досвіду, у навчальних закладах гендерне виховання відбувається стихійно, практично запроваджується жорсткий традиційний підхід у формуванні уявлень учнів їхнього самосприйняття та самооцінки власної особистості лише за статевою ознакою; у змісті виховання недостатньо присутній гендерний компонент та його методичне забезпечення.

На своєчасності використання гендерного підходу як інноваційного напрямку інтерпретації освітніх процесів наголошують українські дослідники з гендерної проблематики. Гендерний підхід в педагогічній освіті розглядали: І. Іванова (2012), Л. Кобелянська, (2004), О.С. Цокур (2004, 2011, 2015), Л. Смоляр (2004); методологічні основи формування гендерної культури і шляхів упровадження принципів гендерної демократії у сфері освітнього простору обґрунтували у своїх працях Л. Завадська (2001), Т.В. Говорун (2003, 2004, 2016), О.М. Кікінежді (2003, 2004, 2011, 2016), О. Луценко (2013) та ін.; гендерний підхід у національній системі освіти досліджували С.Т. Вихор (2005),

І.С. Мунтян (2004), Т. Голованова (2008, 2010), Н.В. Козловська (2006), Н. Гапон (2009), М.М. Куїнджі (2012-2018), Н.І. Самойленко (2016) та ін.; професійну підготовку та перепідготовку педагогічних кадрів з питань гендерного підходу у своїх наукових працях розглядали І.С. Мунтян (2004), С.Т. Вихор (2005), В.П. Кравець (2006, 2013), О. Цокур (2006), І. Іванова (2012), та ін. Усі ці дослідження демонструють широкий спектр методологічних підходів і надзвичайну різноспрямованість наукових досліджень.

Розглядаючи проблеми фізичного виховання молоді крізь призму гендеру, українські та зарубіжні вчені наголошують на взаємозв'язку гендерного та особистісно-орієнтованого підходів як основи гуманізації освітньо-виховного процесу (Л.О. Ковальчук, 2008; Р. Kolip, B. Schmidh, 2009; B. Antala B, 2012; І.В. Євстігнєєва, 2012; О.С. Іщенко, 2016).

На думку провідних українських учених Т.Ю. Круцевич (2010-2018), Н.В. Москаленко (2014-2017), Н.Є. Пангелової (2015-2018), О.А. Томенко (2018), шкільна система фізичного виховання стане ефективною лише тоді, коли будуть створені максимально сприятливі умови для розкриття і розвитку фізичних, духовних і моральних якостей школярів. Вона має забезпечити кожній дитині повноцінний і гармонійний розвиток її здібностей, а також озброїти педагогів методиками особистісно-зорієнтованого виховання, складовою якого є гендерний підхід. Важливі ас-

пекти гендерного виховання у початковій та основній школах ще не стали обов'язковими компонентами шкільних програм, його впровадження багато в чому залежить від ініціативи самих учителів [8, 9, 10, 11, 12].

Особливо значущим використанням гендерного підходу є серед учнів у підлітковому і старшому шкільному віці, коли відбувається перебудова всієї системи відносин людини з дійсністю, формується світогляд особистості та її уявлення про власне призначення і сенс життя, а логіка психосоціального розвитку вимагає активного осмислення соціально вироблених способів поведінки.

Вчитель фізичної культури, з огляду на професійну роль посередництва в інтеграції знань та умінь має поширювати гендерні знання щодо формування гендерної культури. Але для цього він повинен оволодіти незаперечними підтвердженнями того, що завдяки самосвідомості молода людина стає ініціатором власної активності, що виявляється у різних формах та видах рухової активності. Засобом розв'язання проблеми гендерної освіти в середній школі є професійно-педагогічна підготовка вчителя до здійснення не тільки гендерного виховання, що сприятиме гармонізації відносин між особистостями протилежної статі у сім'ї та суспільстві, а й активне впровадження інноваційних технологій у процес фізичної культури, за допомогою яких уроки будуть яскравими та креативними. Гендерна компетентність вчителя фізичної культури є ключовою якістю, яка ґрунтується на визначенні гендеру як структурної категорії в соціальному аналізі і розуміється як необхідні знання для визначення соціальних детермінант у поведінці хлопців і дівчат задля відкриття нових можливостей

У зв'язку з формуванням нової парадигми фізичного виховання виникає питання гендерної про-

світи вчителів фізичної культури ЗЗСО щодо реалізації гендерного підходу у фізичному вихованні, який є одним із засобів підвищення ефективності процесу фізичного виховання школярів.

Вищевикладене підтверджує актуальність проблеми, детермінує її вибір як теми наукового дослідження і є підґрунтям окремого дослідження зазначеної проблеми, яка має теоретичну, практичну й соціальну значущість.

Мета статті – визначення гендерної компетентності вчителів фізичної культури та їхньої професійної підготовленості до реалізації гендерного підходу у фізичному вихованні школярів

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Наукове дослідження виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень та розробок, що здійснюється за рахунок коштів державного бюджету МОН на 2016-2019 рр. за темою «Історичні та організаційно – методичні засади формування гендерного підходу у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді» шифр 1.2Ф. (№ державної реєстрації 0117U002386).

Матеріали і методи.

Результати дослідження засновані на матеріалах експертної оцінки 21 вчителя фізичної культури м. Києва та Полтави.

Для розв'язання поставлених завдань використовувався комплекс методів:

- теоретичні (аналіз, порівняння, узагальнення, систематизація) проводились з метою узагальнення досвіду науковців, які займаються вивченням проблеми гендерного підходу у навчанні та вихованні, сучасних підходів до розвитку та вдосконаленню системи фізичного виховання;

- метод експертної оцінки (опитування за допомогою експертного листа) застосовувався з метою виявлення думок фахівців, які працюють у сфері фізичної культури і спорту (вчителі фізич-

ної культури закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО)) щодо оптимізації системи фізичного виховання школярів шляхом упровадження гендерного підходу у навчальний процес з фізичного виховання;

- загальноприйнятні методи математичної статистики з розрахунком середніх арифметичних величин (\bar{x}), середнього квадратичного відхилення (S).

Результати. Вивчення та аналіз фундаментальних методологічних праць відомих вітчизняних і зарубіжних дослідників дозволив визначити проблемне поле гендерного підходу в освіті, який є одним зі складових особистісноорієнтованого підходу до навчання і виховання особистості та враховує її індивідуальні особливості у відповідності зі статтю. Запровадження гендерних підходів у педагогічні дослідження й освітню практику має суперечливий характер і демонструє широкий діапазон підходів. В суспільстві на сьогоднішній день існує статево-рольовий та гендерний підходи в освіті, які вважаються традиційною та егалітарною стратегіями соціалізації статі. Прихильники статево-рольового підходу визнають біологічну стать як визначальний соціальний сценарій розвитку особистості (Л.І. Столярчук, 1999; І. Ковальчук, 2000; С.В. Безушко, 2011; Є.П. Ільїн, 2012, 2015; І.В. Грошев, 2015). Прихильники ж гендерного підходу, не піддаючи сумніву біологічні відмінності між жінками і чоловіками, вважають їх індивідуальними природними даними (О. Кікінежді, 2003; О.С. Цокур, 2004; Т.В. Бендас, 2006; Л.В. Штильова, 2008; Л. Попова, 2012;).

Аналіз генезису гендерних підходів надав нам змогу визначити, що гендерний підхід за досить невеликий термін свого існування розвивається практично у всіх галузях вітчизняних наук – від філософії та культурології

до педагогіки та сфери фізичної культури і спорту [2, 5, 7]. Тож, у цілому, маємо говорити про доцільність і необхідність його упровадження у процес фізичного виховання молоді. В процесі дослідження було визначено

організаційно-педагогічні передумови впровадження концепції гендерного підходу у фізичному вихованні школярів, якими є: гендерна освіта студентів закладів вищої освіти фізкультурного профілю; гендерна просвіта вчителів

фізичної культури; гендерна просвіта батьків; гендерне виховання школярів [10, 17].

Зупинимося більш детально на організаційно-педагогічних передумовах та умовах реалізації концепції гендерного підходу, од-

Таблиця 1

Рівень обізнаності вчителів фізичної культури щодо питань впровадження гендерного підходу при організації занять з фізичного виховання (експертний лист № 1), n = 21

№	Зміст питання	Σ	\bar{x} бал	S
1	Чи займаються дівчата та хлопці 5-9-х класів на уроках фізичної культури в окремих групах?	79,8	3,8	1,1
2	Чи виникали у батьків учнів Вашого навчального закладу питання щодо:			
2.1	самооцінки рівня фізичного здоров'я учнів	54,16	2,6	0,7
2.2	якості проведення уроків фізичної культури;	81,9	3,9	1,2
3	Зараз в СМІ та Інтернет-мережах порушується питання про можливість роздільного навчання юнаків і дівчат. Пропонуються варіанти введення окремих класів для юнаків і дівчат. Наскільки це доцільно при сучасній системі фізичного виховання?	39,9	1,9	0,5
4	Як Ви вважаєте, чи існують по-справжньому «чоловічі» та «жіночі» види спорту?	88,2	4,2	1,0
5	Існують різні точки зору на фізичне виховання юнаків і дівчат. Деякі спеціалісти вважають, що з початкової школи необхідно вводити для них різні програми навчання: в них різні ролі у суспільстві; і чим раніше вони почнуть їх сприймати та виконувати, тим краще. Інші вважають, що навчання юнаків та дівчат повинно відрізнятися тільки у старших класах, на етапі професійної орієнтації. Третя позиція науковців – в тому, що фізичне виховання юнаків і дівчат не повинно розрізнятися. Якої думки Ви дотримуєтесь?			
5.1	- відмінності у фізичному вихованні школярів повинні відрізнятися вже у початковій школі;	37,8	1,8	0,5
5.2	- різні підходи у фізичному вихованні до навчання юнаків і дівчат необхідно впроваджувати тільки у старших класах;	84	4,0	1,1
5.3	- не слід вводити роздільне фізичне виховання для юнаків і дівчат взагалі;	25,2	1,2	0,4
5.4	- напишіть власний варіант відповіді:			
5.5	- важко відповісти;			
6	Якщо на уроці фізичної культури Ви плануєте використовувати групову форму роботи, то Ви віддаєте перевагу одностатевим групам або змішаним?			
6.1	- так, я віддаю перевагу розподілу учнів, при якому у групі займалися одні дівчата або одні юнаки;	88,2	4,2	1,1
6.2	- я вважаю, що у групі повинні бути присутні і дівчата і юнаки;			
6.3	- я поєдную учнів у групи в залежності від їхнього фізичного розвитку, не звертаючи увагу на стать;	16,8	0,8	0,2
7	Деякі спеціалісти вважають, що відмінності у соціальних ролях чоловіків і жінок визначаються їх природними відмінностями. Інші вважають, що такі відмінності обумовлені вихованням. За думкою третіх – це ролі конструюються суспільством та залежать від культури. Якої точки зору дотримуєтесь Ви?			

Продовження таблиці 1

7.1	- відмінності у соціальних ролях юнаків і дівчат скоріш за все визначаються природою;	69,3	3,3	0,8
7.2	- сильніше вплив природних факторів, але виховання відіграє певну роль;	14,7	0,7	0,2
7.3	- сильніше вплив виховання, але природній фактор відіграє певну роль;	21	1,0	0,03
7.4	- відмінності створюється у процесі виховання;			
7.5	- важко відповісти;			
8	Наскільки Вам знайомі поняття «гендер», «гендерний підхід»?	27,3	1,3	0,4
9	На Вашу думку, використання гендерного підходу при організації системи фізичного виховання в школі буде сприяти формуванню мотивації до занять фізичною культурою і спортом юнаків і дівчат?	27,3	1,3	0,4
10	Чи вважаєте Ви за доцільне подальше проведення уроків ФК за традиційною системою ФВ?	67,2	3,2	0,8
11	Якщо Вам запропонують методичні рекомендації для використання у роботі при підготовці до навчальних занять, – чи вважаєте Ви це за потрібне?	29,4	1,4	0,3

нією з яких є гендерна просвіта вчителів фізичної культури.

Отже, в умовах сучасної соціокультурної ситуації одним із вирішальних чинників у вихованні хлопчика та дівчинки стає особистість педагога. Виникає потреба в нових підходах, одним із яких є гендерний підхід як у вихованні учнів, так і в підготовці вчителя як суб'єкта професійної діяльності. Важливість гендерної компетентності педагогів зумовлена тим, що вони є основними агентами соціалізації в школі і роблять великий вплив на формування уявлень школярів про якості чоловіків і жінок, їхні ролі, професійну діяльність. Гендерну компетентність вчителів фізичної культури, а також їхню професійну підготовленість до реалізації гендерного підходу у фізичному вихованні ми визначали за допомогою анкетування, в якому брали участь педагоги, які працюють вчителями фізичної культури у ЗЗСО (21 респондент). Серед них: 10 жінок та 11 чоловіків. З яких: п'ять осіб (3 жінки та 2 чоловіка) мали стаж роботи у школі понад 20 років; десять осіб (5 жінок та 5 чоловіків) мали стаж роботи вчителями фізичної культури понад 10 років; п'ять осіб (2 чоловіка

та 3 жінки) – стаж роботи понад 5 років; два вчителі працюють 1 рік (2 чоловіка). Респондентам було роздано експертний лист № 1 із запитаннями щодо обізнаності вчителів фізичної культури із поняттями «гендер», «гендерний підхід» і «гендерні характеристики особистості». Визначалася думка вчителів щодо необхідності впровадження гендерного підходу у фізичному вихованні. Критерії оцінки від 1 до 5 балів.

Аналіз одержаних результатів відповідей засвідчує, що гендерний підхід у фізичному вихованні школярів досі не набув належного поширення у ЗЗСО нашої держави, обізнаність вчителів фізичної культури щодо гендерної складової в різних галузях знань знаходиться на низькому рівні (табл. 1).

Виявлено, що 30 % вчителів не обізнані на гендерних питаннях взагалі. У своїй більшості – це вчителі, стаж роботи у школі яких перевищує 20 років.

Молодші за віком викладачі (50%) були знайомі з принципами гендерного підходу в освіті але не використовували його на практиці. Щодо доцільності роздільного навчання та введення в ЗЗСО окремих класів для юнаків

і дівчат, експерти не мали однозначної думки ($\bar{x} = 1,9$). Водночас результати анкетування довели, що гендерні соціокультурні норми у більшості вчителів фізичної культури є традиційними. Вони вважають, що відмінності у соціальних ролях чоловіків і жінок визначаються їх природними відмінностями, а не обумовлені вихованням або конструюються суспільством і залежать від культури ($\bar{x} = 3,3$). Лише 10 % вчителів були обізнаними на гендерних питаннях. Це означає, що вчителі фізичної культури потребували переорієнтації власних гендерних принципів.

Прикро констатувати, але на багато запитань у анкеті вчителі фізичної культури не змогли відповісти. На питання включення гендерного підходу до організації навчально-виховного процесу з фізичного виховання вчителі фізичної культури (у своєї більшості), відповіли, що не вважають це доцільним ($\bar{x} = 1,3$). Під час обробки результатів відповідей, зазначених в експертному листі № 1, визначено, що тільки 26,7% опитаних вчителів фізичної культури вважають, що використання гендерного підходу при організації системи фізичного ви-

Таблиця 2

**Експертна оцінка щодо питань упровадження гендерного підходу
при організації занять з фізичного виховання
(експертний лист № 2), n = 21**

№	Зміст	Σ	\bar{x} бал	S
1.	Чи виявилася надана інформація для Вас корисною?	82,74	3,94	0,9
2.	Як Ви оцінюєте загалом матеріали, наведені у методичних рекомендаціях?	90,3	4,3	1,1
3.	Який із розділів методичних рекомендацій для Вас виявився найбільш цікавим та необхідним для використання у педагогічній діяльності:			
3.1.	- теоретичні основи гендерного підходу у фізичному вихованні школярів	79,8	3,8	0,9
3.2.	- практичні рекомендації щодо впровадження гендерного підходу у фізичному вихованні школярів	94,5	4,5	1,0
4.	Як Ви вважаєте, чи потрібно в сучасній школі впроваджувати гендерний підхід у фізичному вихованні школярів?	90,3	4,3	1,0

ховання в школі є необхідним, а його впровадження буде сприяти формуванню мотивації до занять фізичною культурою і спортом у юнаків і дівчат ($\bar{x}= 1,3$). Переважно – це вчителі фізичної культури, стаж яких не перевищує 5 років. Інші вчителі, незалежно від статі, які мають великий досвід роботи у закладах загальної середньої освіти, у своїй більшості віддали пріоритет традиційній системі фізичного виховання ($\bar{x} = 3,2$), вважаючи її більш доцільною у сучасній системі освіти (63,3 % опитаних). Це – викладачі фізичної культури, стаж яких перевищує 10 років освітньої діяльності в сфері фізичної культури і спорту. 10 % опитуваних учителів не виявили інтересу до даного питання взагалі. Більшу зацікавленість гендерною проблематикою виявлено у вчителів фізичної культури, які молодші за віком і мають невеликий стаж роботи.

З метою підвищення обізнаності вчителів фізичної культури на гендерних нормах сучасності та надання можливості порівняти їх з традиційними соціокультурними нормами ми розробили та запропонували до практичного використання методичні рекомендації для вчителів фізичної культури «Особливості впровадження гендерного підходу у фізичному вихованні школярів».

Працюючи над розробкою методичних рекомендацій, ми брали до уваги, що реалізація гендерного підходу у фізичному вихованні школярів можлива завдяки таким вмінням: сформованість гендерної компетентності вчителя фізичної культури, яка передбачає організаційні, психолого-педагогічні та дидактичні принципи проведення уроків з орієнтацією на гендерну індивідуальність учнів; знання гендерної термінології, механізмів гендерної соціалізації, законодавчої бази з гендерної тематики, а також знання особистісного розвитку юнаків і дівчат та формування їх гендерної ідентичності; володіння методикою побудови навчальних і тренувальних занять з урахуванням індивідуальних гендерних особливостей учнів; визначення форм і методів гендерного підходу на уроках фізичної культури; урахування гендерного психологічного типу особистості під час проведення уроків фізичної культури та відбору до спортивних секцій з видів спорту; чітке розуміння того, що потрібно не лише систематично поширювати теоретичні знання про можливість гендерного виховання учнів, а й популяризувати їх за допомогою регулярної взаємодії з батьками.

Методичні рекомендації охоплюють теоретичний блок і комп-

лекс організаційно-педагогічних умов щодо реалізації гендерного підходу у фізичному вихованні школярів шляхом активного використання стимулюючих факторів під час підготовки та проведення уроків фізичної культури та спортивно-масових заходів у позанавчальний час. Також запропоновані засоби і методи, які сприяють виявленню індивідуальних гендерних особливостей хлопців і дівчат, за допомогою яких можливо покращити процес формування належної мотивації до занять руховою активністю та стійкого інтересу до відвідування уроків фізичної культури та позашкільних форм занять.

У розроблених методичних рекомендаціях надана певна інформація про результати трансформації гендерних стосунків у сучасному українському суспільстві та необхідність вивчення основ гендерних знань у системі освіти.

Адже лише педагог, який обізнаний з гендерними питаннями та готовий реалізувати їх на практиці, здатен впливати на процес упровадження гендерного підходу у фізичному вихованні школярів. Далі респондентам було запропоновано ознайомитись з методичними рекомендаціями та надано час (1 місяць) для обговорення їх змісту і, за необхід-

ністю – можливість використання здобутих знань у практичній діяльності при підготовці та проведенні уроків фізичної культури та спортивно-масових заходів у позанавчальний час. Після ознайомлення з методичними рекомендаціями експерти відповіли на запитання, надані в експертному листі № 2. Результати аналізу відповідей експертів представлено у табл. № 2. Під час обробки результатів експертної оцінки, важливо акцентувати, що більшість експертів визначили корисність отриманих знань ($\bar{x}=3,94$), з яких 78,8 % експертів визнали доцільність і необхідність включення гендерного підходу до організації навчально-виховного процесу з фізичного виховання, змінивши власну думку щодо переваги традиційного підходу у фізичному вихованні школярів ($\bar{x}=4,3$).

Не було також серед експертів одностайної думки щодо пріоритетності наданої інформації. Вибір експертами пріоритетності теоретичного або практичного матеріалу був нерівнозначним. Жінкам до вподоби теоретичні знання ($\bar{x}=3,8$). Практичні рекомендації обрали у своїй більшості чоловіки ($\bar{x}=4,5$). Розрахунок коефіцієнта конкордації, який відображає узгодженість думок експертів (W) = 0,821 при $p < 0,05$, що є достатнім для експертної оцінки групи питань, представленої в таблиці 5.1

Отже, результати проведеної експертної оцінки засвідчили доцільність і необхідність підвищення рівня знань вчителів фізичної культури, що сприятиме гендерній соціалізації школярів засобами фізичного виховання, яке припускає відкритість і гнучкість даного процесу, можливість експериментів та альтернативних рішень поряд з традиційними. Вивчення досвіду роботи вчителів, залучених до експертної оцінки, виявило, що здобуті знання вони мають бажання активно викорис-

товувати у практичній діяльності.

Вважаючи гендерну просвіту вчителів фізичної культури однією із суттєвих передумов формування концепції гендерного підходу, на основі проведених власних наукових досліджень, можна припустити, що однією з вагомих умов реалізації гендерного підходу у фізичному вихованні школярів є професіоналізм педагога у відповідній сфері діяльності, тобто наявність у викладача фізичної культури відповідної компетенції, що забезпечить цілісність, систематичність, комплексність і результативність упровадження гендерного підходу у фізичному вихованні школярів. Реалізація завдань гендерної просвіти вчителів фізичної культури може здійснюватись за допомогою таких форм і методів: лекції, методи спеціалізованого тренінгу. Практична реалізація цих заходів може відбуватися завдяки проведеному курсів підвищення кваліфікації для вчителів фізичної культури за гендерною спрямованістю, проведенню семінарів із гендерної тематики та самоосвіти вчителів. У процесі співпраці школи і сім'ї доцільно запропонувати проведення просвітницьких спільних заходів для опанування батьками формальних аргументів і відповідних знань з гендерного виховання дітей щодо значущості врахування індивідуальних особливостей дітей різної статі для їхнього гармонійного фізичного й духовного розвитку.

Дискусія. Учені багатьох країн уже тривалий час здійснюють систематичні фундаментальні та прикладні дослідження з гендерної проблематики. У контексті нашого дослідження найбільш цікавими є ті, що стосуються висвітлення різноманітних аспектів гендеру у сфері фізичної культури і спорту, а також фундаментальні розвідки видатних психологів і педагогів (В.Ф. Базарний, О.Л. Ворожбітова, О. Фашук, А. Дамадаєва, Н. Римарєв, Н. Стам-

булова, Т.В. Говорун, О.М. Кікінежді та ін.) [2, 5, 6, 7, 19]. Вітчизняні та зарубіжні вчені чітко розмежовують конституціональні соціокультурні аспекти в розрізненні чоловічого та жіночого, пов'язуючи їх із поняттям статі. Вони підкреслюють, що «стать» характеризує біологічну відмінність між чоловіком і жінкою, а «гендер» – соціальну [3, 5].

Вивчаючи слушні думки фахівців сфери фізичної культури і спорту, нами підтверджено, що при впровадженні гендерного підходу у фізичному вихованні вкрай важливим фактором є характер взаємодії між учителем фізичної культури та учнями [3, 7, 19, 21]. Так, у своєму науковому дослідженні «Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до виховання здорового способу життя молодших школярів на засадах гендерного підходу» А.В. Закін визначив суть гендерного підходу до виховання ЗСЖ молодших школярів як такої організації навчально-виховного процесу, що надає учням можливість самореалізуватися з властивими їм індивідуальними особливостями і засвоїти соціальний досвід, що забезпечує їхню успішну соціалізацію в суспільстві і соціальну ідентифікацію за ознакою статі. Вивчаючи структуру підготовленості майбутніх учителів фізичної культури до виховання ЗСЖ молодших школярів на засадах гендерного підходу, науковець визначив, що рівень підготовленості майбутніх учителів фізичної культури до здійснення гендеро-орієнтованого виховання ЗСЖ молодших школярів знаходиться переважно на середньому та низькому рівнях, що є свідченням відсутності мотиваційної настанови і чіткої орієнтації майбутніх вчителів фізичної культури у питаннях відповідного професійного зростання та рівня поверхневих знань щодо питань виховання ЗСЖ і гендерного підходу.

В результаті проведеного до-

слідження отримало подальший розвиток положення про те, що при наданні спеціальної літератури з гендерної проблематики, проведенні семінарів і тренінгів гендерної спрямованості для вчителів фізичної культури, можна сприяти підвищенню рівня їх гендерної компетенції, що забезпечить підвищення ефективності процесу фізичного виховання школярів.

Отже, в умовах сучасної соціокультурної ситуації одним із вирішальних чинників у вихованні хлопчика та дівчинки стає особистість педагога. Виникає потреба в нових підходах, одним із яких є гендерний підхід як у вихованні учнів, так і в підготовці вчителя як суб'єкта професійної діяльності. На нашу думку, важливість гендерної компетентності педагогів зумовлена тим, що вони є основними агентами соціалізації в школі і роблять великий вплив на формування уявлень школярів про якості чоловіків і жінок, їхні ролі, професійну діяльність.

Висновки. Подальший розвиток системи фізичного виховання України потребує пошуку

шляхів підвищення її ефективності. Одним із підходів вдосконалення системи шкільної освіти є впровадження та використання концепції гендерного підходу з метою формування аксіологічної значущості фізичної культури школярів. Вивчення та аналіз фундаментальних методологічних праць відомих вітчизняних і зарубіжних дослідників дозволив визначити проблемне поле гендерного підходу в освіті, який є одним зі складових особистісноорієнтованого підходу до навчання та виховання школярів та враховує їхні індивідуальні особливості у відповідності зі статтю. Визначено, що сучасний стан розробленості питання гендерного підходу у вихованні, освіті, професійній діяльності є вкрай суперечливим і в деяких випадках – протилежним.

Шляхом експертної оцінки думки фахівців сфери фізичної культури і спорту визначено, що гендерний підхід досі не набув належного поширення у закладах загальної середньої освіти України, обізнаність вчителів фізичної культури щодо гендерної складо-

вої в різних галузях знань знаходиться на низькому рівні. Згідно з опитуванням, тільки 26,7 % учителів фізичної культури вважають використання гендерного підходу при організації системи фізичного виховання в школі необхідним. Переважно – це вчителі фізичної культури, стаж яких не перевищує 5 років. Повторне опитування щодо основних напрямів упровадження гендерного підходу у фізичному вихованні школярів після опрацювання наданих інструктивно-методичних рекомендацій свідчить про доцільність і необхідність включення гендерної просвіти вчителів фізичної культури до підвищення процесу їх кваліфікації.

Перспективи досліджень. Проведені дослідження не вичерпують проблему вивчення гендерного підходу у фізичному вихованні школярів, а ставлять ряд запитань, які торкаються засобів і методів у фізичному вихованні для формування індивідуальної фізичної культури особистості.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що конфлікту інтересів не існує.

Література

1. Бальсевич ВК. Интеллектуальный вектор физической культуры человека (к проблеме развития физкультурного знания). Теория и практика физической культуры. 1991;7:37-41.
2. Бендас ТВ. Гендерная психология : учебное пособие. Санкт-Петербург: Питер Пресс; 2009. 428 с.
3. Дульмухаметова ГФ. Педагогические условия половой дифференциации обучения младших школьников [диссертация]. Казань: Татарский гос. гуманитарно-педагогический ун-т; 2011. 245 с.
4. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Відомості Верховної Ради. 2018;5:35.
5. Ильин ЕП. Пол и гендер. Санкт-Петербург: Питер; 2010. 686 с.
6. Ільченко О. Гендерний підхід як нова методологія наукових досліджень в галузі педагогіки:

References

1. Balsevich VK. (1991) Intellektualnyiy vektor fizicheskoy kulturyi cheloveka (k probleme razvitiya fizkulturnogo znaniya). Teoriya i praktika fizicheskoy kulturyi.;7:37-41. (in Russian).
2. Bendas TV. (2009) Gendernaya psihologiya : uchebnoe posobie. Sankt-Peterburg: Piter Press; 428 (in Russian).
3. Dul'mukhametova GF. (2011) Pedagogicheskiye usloviya polovoy differentsiatsii obucheniya mladshikh shkol'nikov [dissertatsiya]. Kazan': Tatarskiy gos. gumanitarno-pedagogicheskiy un-t; 245 s. (in Russian).
4. Zakon Ukrainy «Pro zabezpechennia rivnykh prav ta mozhlyvostei zhinok i cholovikiv». Vidomosti Verkhovnoi Rady. 2018;5:35.
5. Ilin EP. (2010) Pol i gender. Sankt-Peterburg: Piter.; 686 s. (in Russian).
6. Ilchenko O.(2011) Hendernyi pidkhyd yak nova metodolohiia naukovykh doslidzhen v haluzi

- гене́за розвитку. Педагогічні науки: зб. наук. пр. Полтава; 2011. с. 22-9.
7. Кікінежді О. Формування гендерної культури молоді: проблеми та перспективи. 2004;1:27-9.
 8. Круцевич Т.Ю. Теорія і методика фізичного виховання: підруч. для студ. ВНЗ фіз. виховання і спорту. Київ: Олімпійська література; 2008. Том 1. 392 с.
 9. Круцевич Т.Ю. Концепція удосконалення програм з фізичної культури у загальноосвітній школі. Фізичне виховання в сучасній школі. 2012;2(78):8-9.
 10. Круцевич Т.Ю., Марченко О.Ю. Концептуальні засади гендерного підходу у фізичному вихованні школярів. Спортивний вісник Придніпров'я: науково-практичний журнал. 2019; 2:104-114.
 11. Москаленко Н.В. Теоретико-методичні засади інноваційних технологій в системі фізичного виховання молодших школярів [автореферат]. Київ: НУФВСУ; 2009. 42 с.
 12. Пангелова Н.Є. Теоретико-методичні засади формування гармонійно розвиненої особистості дитини дошкільного віку в процесі фізичного виховання [дисертація]. Київ: Національний університет фізичного виховання і спорту України; 2014. 445 с.
 13. Самойленко Н.І. Передумови виникнення гендерного підходу у педагогічній науці. Молодий вчений. 2016; 6(33): 458-461.
 14. Antala B. The impact of coeducational physical education to the class climate at secondary schools. Olimpik Sports and Sport for All. Sport, Street, Adaptatio : proceeding book of XVI International Scientific Congress and VI International Scientific Congress; 2012 May 17-19; Sofia. Sofia: National Sport Academi «Vassil Leski». 2012 p. 167-9.
 15. Bem S.L. Gender schema theory and its implications for child development: Raising gender – schematic children in a gender – schematic society. Journal of women in culture and society. 1983; 8(4): 65-78.
 16. Crum B., Mester J. A critical review of competing PE concepts. Sport sciences in Europe 1993 – Current and future perspectives. Aachen: Meyer and Meyer; 1994. p. 516-33.
 17. Krutsevych T.Y., Marchenko O.Y. Age differenced of self-esteem of physical self at school. Gender aspects. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. 2017; 2(38): 112-6.
 18. Krutsevych T., Turchyk Y., Lukianchenko M., Djatlenko S. The peculiarities of physical education program in Ukraine. European J. of Physical and Health Education. 2010;5:16-21.
 19. Scott S. Gender: a useful category of historical analysis. The American Historical Review. 1986;5: 10-67.
 7. Kikinezhdi O. (2008) Formuvanniahendernokult urymolodi:problemytaperspektyvy.2004;1:27-9 (in Ukrainian).
 8. Krutsevych T. Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia: pidruch. dlia stud. VNZ fiz. vykhovannia i sportu. Kyiv: Olimpiiska literatura; Tom 1. 392 s (in Ukrainian).
 9. Krutsevych T. (2012) Kontseptsiiia udoskonalennia prohram z fizychnoi kultury u zahalnoosvitnii shkoli. Fizychno vykhovannia v suchasni shkoli.;2(78):8-9 (in Ukrainian).
 10. Krutsevich T., Marchenko O. (2019) Kontseptual'nyye aspekty gendernogo podkhoda v shkolakh obrazovaniya. Sportivnyy visnik Pridniprov'ya: nauchno-praktichnyy zhurnal.; 2: 104-114 (in Ukrainian).
 11. Moskalenko NV. (2009)Teoretyko-metodychni zasady innovatsiinykh tekhnolohii v systemi fizychnoho vykhovannia molodshykh shkolariv [avtoreferat]. Kyiv: NUFVSVU; 42 s (in Ukrainian).
 12. Panhelova Nİe. (2014) Teoretyko-metodychni zasady formuvannia harmoniino rozvynenoi osobystosti dytyny doshkilnoho viku v protsesi fizychnoho vykhovannia [dysertatsiia]. Kyiv: Natsionalnyi universytet fizychnoho vykhovannia i sportu Ukrainy;. 445 (in Ukrainian).
 13. Samoilenko NI. (2016) Peredumovy vynyknennia hendernoho pidkhodu u pedahohichnii nauksi. Molodyi vchenyi.;6(33):458-461s (in Ukrainian).
 14. Antala B. (2012) The impact of coeducational physical education to the class climate at secondary schools. Olimpik Sports and Sport for All. Sport, Street, Adaptatio : proceeding book of XVI International Scientific Congress and VI International Scientific Congress; 2012May 17-19; Sofia. Sofia: National Sport Academi «Vassil Leski»..p. 167-9.
 15. Bem S.L.(1983) Gender schema theory and its implications for child development: Raising gender – schematic children in a gender – schematic society. Journal of women in culture and society.;8(4):65-78.
 16. Crum B., Mester J.(1994) A critical review of competing PE concepts. Sport sciences in Europe 1993 – Current and future perspectives. Aachen: Meyer and Meyer;. p. 516-33.
 17. Krutsevych T.Y., Marchenko O.Y. (2017) Age differenced of self-esteem of physical self at school. Gender aspects.Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві.;2(38):112-6 (in Ukrainian).
 18. Krutsevych T., Turchyk Y., Lukianchenko M., Djatlenko S. (2010) The peculiarities of physical education program in Ukraine. European J. of Physical and Health Education.;5:16-21 (in

20. Slingerland M., Haerens L., Cardon G., Borghouts L. Differences in perceived competence and physical activity levels during single gender modified basketball game play in middleschool physical education. *European Physical Education Review*. 2014; 20: 20-35.
19. Scott S. (1986) Gender: a useful category of historical analysis. *The American Historical Review*.; 5: 10-67.
20. Slingerland M., Haerens L., Cardon G., Borghouts L. (2014) Differences in perceived competence and physical activity levels during single gender modified basketball game play in middleschool physical education. *European Physical Education Review*.; 20: 20-35.

Круцевич Тетяна

Національний університет фізичного виховання і спорту України
м. Київ, вул. Фізкультури, 1, 03680, Україна

Марченко Оксана

Національний університет фізичного виховання і спорту України
м. Київ, вул. Фізкультури, 1, 03680, Україна
e-mail: o.mar4enko17@gmail.com